گوتاری پیاوانی ئایینی

تێکەڵەیەك لەجەهل و تەشهیر و تەکفیر

♦ سەروەر عەبدولڕەحمان پێنجوێنی

بەشی دوازدەهەم

ئیجازەنامەی عیلمیی مەلایەتی

پێش ئەوەی بچمە سەر تەوەرەیەکی زۆر گرنگی وەکو باسی (فتوحاتی ئیسلامی)، لەم بەشەدا لەسەر تەوەرەیەکی تایبەت بە(مەلا) دەدوێین، ئەویش بابەتی (ئیجازەی عیلمی) یاخود (ئیجازەنامەی مەلایەتی) ـە کە لەکۆمەڵگای فەقێ ومەلای کوردەواریدا بایەخی زۆری پێ دەدرێت، وبەشێکە لە(سەرمایەی هێمایی) ی مەلا، کە وەکو بەڵگەیەك بۆ دەسەڵاتە ئایینیەکەی بەکاری دەهێنێت. بێ گومان بابەتەکە لەدابونەریتێکی مردو زیاتر نیە، وزنجیرەی (سەنەد) ی ئەو ئیجازەنامەیەی کە لەکوردەواریدا باوە جگە لەزنجیرەیەکی دەستکرد ولەرزۆك وپڕ لەپچڕان وبێشیرازەیی هیچی تر نیە، بەشێوەیەك ئەو (سەنەد) ە ئەگەر سەنەدی (حەدیس) ێك بوایە ئەو (حەدیس) ـە بەپچڕاو (منقطع) وهەڵبەسراو دادەنرا وهیچ نرخێکی بۆ دانەدەنرا. من لەنوسینی پێشودا (هەواڵ، ژ. ٢٨٤، لا. ٥، ستونی ٤) ئاماژەیەکم بۆ ئەو باسە کردبو، ونمونەم بەو (پچڕان) ـە هێنابووەوە کە لە(سەنەد) ی ئەو ئیجازەنامەیەدا هەیە کاتێك دەگاتەوە بە(فەخری ڕازی) ئینجا دەڵێت ئەویش لە (غەزالی) ـەوە، کە لەڕاستیدا نەك هەر ڕازی قوتابیی غەزالی نەبوە بەڵکو ڕازی (٣٩) ساڵ دوای مردنی غەزالی لەدایك بوە! مەلاکانی (یەکێتیی زانایان) یش لەوەڵامەکەیاندا (هەواڵ، ژ. ٢٩٠، لا. ٥، ستونی ١) تەنها هاتون شانازیی خۆیان بۆ ئەو (ئیجازەنامە) بێبنەما ووشکەڵەکە دوپات دەکەنەوە وپێداگری دەکەن لەسەر ئەوەی کە ئەوان (ئیجازەی مەلایەتی) یان پێ گەورەترە لەهەمو بڕوانامەیەکی تر وزیاتر شانازیی پێوە دەکەن، ئینجا دڵیان بەوە خۆش کردوە کە من تەنها یەك نمونەم لەهەڵە وپچڕانە سەیروسەمەرەکانی ئەو ئیجازەنامەیە باس کردوە، ودەڵێن "تۆ دەڵێیت ئەو ئیجازەنامەیە (چەندین ناڕاستیی تێدایە)، ئەی بۆچی تەنها توانیوتە باس لەوە بکەیت کە دەڵێت: لەفەخری ڕازیەوە ئەویش لەئیمامی غەزالیەوە؟"!! ئەمانە وا دەزانن هەر ئەو تۆزە دەزانین کە لەڕۆژنامەیەکدا دەینوسین! بۆیەش ناهێڵین دڵخۆشیەکەیان بەردەوام بێت وهەمو (پچڕان) و(ناڕاستی) یەکانی ئەو ئیجازەنامەیە لەم بەشەدا ڕون دەکەینەوە، کە بۆ یەکەم جارە پەردە لەسەر لایەنێکی وەها هەڵ دەدرێتەوە. ئینجا دەیانەوێت داکۆکی لەو هەڵەیە بکەن کە لەدەقی ئیجازەنامەکەدا هاتوە کە دەڵێت (فەخرودینی ڕازی) قوتابی (غەزالی) بوە ولەوی وەرگرتوە.. بۆیە دەڵێن: "تۆ بێئاگایت، ئەگەرنا لەئیجازەنامەی مەلا عەبدولکەریمی مودەڕریسدا نوسراوە: لەفەخری ڕازیەوە، ئەویش لەعومەری ڕازیی باوکیەوە، ئەویش لەئیمامی غەزالیەوە"، بەم شێوەیە پێیان وایە کونەکەیان پینە کردوە، نەیانزانیوە کە کونەکە لەو پینەیە گەورەترە! ئینجا دەڵێن "بۆیە ناوی (عومەری ڕازی) لەنێوان (فەخری ڕازی) و(غەزالی) نەبراوە چونکە فەخری ڕازی لەباوکی ناوبانگی زیاترە بۆیە بەناوهێنانی ئەو دەست هەڵ گیراوە، نەك نەیانزانیبێت کێ لای کێ خوێندویەتی"! وا دەزانن بەم پینە زەقە ئێمەمان سەرمان لێ دەشێوێت وبیانومان دەبڕێت. وایانزانیوە هەر کەسێك هەبێت لەنێوان (فەخری ڕازی) و(غەزالی) دا وئەو بۆشاییە لەسەر کاغەز پڕ بکاتەوە ئیتر کونەکە پینە دەبێت وچاوی ئێمەش پڕ لەخۆڵ دەبێت! چۆنتان زانی کە (عومەری ڕازی) لای (غەزالی) خوێندویەتی؟ چۆنتان زانی عومەری ڕازی ئیمامی غەزالیی هەر بینیوە چ جای ئەوەی ماموستای سەرەکیی ئەو بێت؟ ئێوە مەلاکان تا چ ڕادەیەك (عومەری ڕازی) دەناسن؟ ئایا دەزانن لای کێ وکێ خوێندویەتی؟ بەباوەڕ وپیرۆزیەکانتان سوێندتان دەدەم: تا ئێستا چیتان لەسەر عومەری ڕازی خوێندوەتەوە؟! بەڵکو بەدوازدە عیلمەکەتان سوێندتان دەدەم: تا ئێستا کامتان توێژینەوەیەکی مێژوویی و (رجالی) ی لەسەر ئەو سەنەدەی ئیجازەنامەکەتان کردوە؟ پێویستیش بەو سوێند وبگرەوبەردەیە ناکات ودەزانم کە هیچتان ڕۆژێك لەڕۆژان بیرتان لەشتێکی وا نەکردوەتەوە. بەڵکو هیچ نەبێت بەجوانییش دەقی ئیجازەنامەکە نانوسنەوە: بەدەگمەن ڕێ دەکەوێت دەفتەری ئیجازەنامەی دو مەلا وەکو یەك دەربچن وجیاوازییان نەبێت! مەگەر لەلایەن یەك (موجیز) ەوە ولە یەك مەجلیسدا ئیجازەکەیان وەرگرتبێت! بێ گومان لەسەر دڵم گرانە کە نمونە بەو ئیجازەنامەیە دەهێنمەوە کە (مەلا عەبدولکەریمی مودەڕریس) وەریگرتوە ودواتر داوێتی بەقوتابیەکانی.. چونکە ئیسلامی مەلا عەبدولکەریم (ی مودەڕریس لەنەرگسەجاڕ وبیارە وتەکیەی تاڵەبانی) ئیسلامێکی کوردەواریانەی خۆماڵیکراو بو کە لەگەڵ کەسێتیی مرۆڤی کورد وکولتوری کوردی وبەرژەوەندیی نەتەوەیی کورددا ناکۆکی وپێچەوانەیەکی ئەوتۆی نەبو. بەسروشتی کوردەواریانەی خۆی وبەبیری ئایینیی عیرفانی وخۆماڵیکراوی خۆی خۆشیی نەدەهات لەئیسلامیەکان (ئیسلامی سیاسی) ووەهابیەکان (سەلەفیەکان)، دەیزانی کە ئەوانە کولتورێکیان زیندو کردوەتەوە کە لەگەڵ کولتوری کوردەواری وبەرژەوەندیی نەتەوەیی کورددا ناگونجێت، دەیزانی کە ئەوان (دینێکی تازە) یان هێناوە کە جیاوازە لە(ئیسلامی کوردەواری)!

بەڵام بۆیە (ئیجازەنامە) کەی ئەو دەکەمە نمونە، لەبەر ئەوەی عەللامەی مودەڕریس بەرزترین مەرجیعیەتی ئایینیی ئیسلامی کوردەواری بو، ئیتر بەنمونەی دەستخەتی ئەو وبڵاوکراوەی ئەو گومانێك نامێنێتەوە ودەبێتە نمونە وبەڵگەی یەکەم.

تێبینیەکانم لەسەر ئەو (ئیجازەنامە) یەی کە لەکوردەواریدا باوە لەم چەند خاڵەدا کورت دەکەمەوە:

١. هەڵەی ناو: بۆ نمونە: (عەلیی کاتیبی) نوسراوە (عومەری کاتیبی)!

٢. تێکەڵ ونەبونی یەکبابەتی: ئەمە نە ئیجازەی فیقهە بەتایبەتی، نە ئیجازەی تەصەووفە بەتایبەتی، نە ئیجازەی عەقائید وکەلامە بەتایبەتی، نە ئیجازەی مەنطیقە بەتایبەتی، نە ئیجازەی ئوصولی فیقهە بەتایبەتی، نە ئیجازەی هیچ بوارێکی کەلەپوریی ترە بەتایبەتی.. بەڵکو تێکەڵەیەکی نەگونجاوە: لەسەرەتاوە ئیجازەی کۆمەڵێك (عیلم) ی ئایینیی کەلەپوریی تێکەڵە، دواتر لەشوێنێکدا دەبێتە ئیجازەی فیقهـ وئوصولی فیقهـ وتا ڕادەیەکیش کەلامی ئەشعەری، دواتر لەکۆتاییدا دەبێتە ئیجازەی تەصەووف وخەرقەپۆشی، لەکۆتاییشدا لەپڕ لەڕێگەی (حەسەنی بەصری) ـەوە دەگاتەوە بەنەوەی صەحابە وئینجا پێغەمبەر. بۆیە ئەم ئیجازەیە واتایەکی ئەوتۆی نیە، ڕون نیە ئیجازەی چ بوارێك وچ عیلمێکی ئایینیە. بەڵکو چەند لەت پارچەیەکە وبەبێ سود پێکەوە لکێنراون.

٣. ئیجازەنامەی مەلای کوردەواری دەبێت لەبنەڕەتدا ئیجازەی فیقهی شافیعی بێت، چونکە مەلای کورد بەفیقهی شافیعی وخوێندن ووتنەوەی (مەتن) ـەکەی (ئەبو شوجاع) وشەرحەکەی (فتح القريب المجيب)، (مینهاج) ی نەواوی وشەرحەکەی (توحفە) و، (فەتحولوەهاب) وشەرحەکەی (ئیعانە)، دەناسرێتەوە. مەلای کورد بەبێ فیقهی شافیعی وەکو بونەوەرێکی بێرەنگ وبێدەنگ وایە. بەڵام ئەو ئیجازەنامەیە نەك هەر ئیجازەی فیقهی شافیعی نیە وپیاوانی سەنەدەکەی ـ کەمێکیان نەبێت ـ پێشەوا وپێشەنگی فیقهی شافیعی نین، ونەك هەر ئەوەی ناوی کۆڵەکەکانی ڕێبازی شافیعیی تێدا نیە (وەکو: شافیعی خۆی، نەواوی، ڕافیعی، موحەممەدی مەدینەیی)، بەڵکو گەلێکیان هەر لەسەر ڕێبازی شافیعییش نەبون و ـ بۆ نمونە ـ حەنەفی بون.

٤. ئەو تێکەڵی وبێشیرازەییەی کە لە (سەنەد) ەکەیدا هەیە. لەڕاستیدا ئێمە توشی سەرئێشەیەکی زۆر دەبین ئەگەر بمانەوێت یەك دەقی ئیجازەنامەی عیلمیی مەلای کوردەواری ساخ بکەینەوە، هەر نوسخەیەك بەجۆرێك تێکەڵی دەکات هەتا دەیگەیەنێتەوە بە(سەیدی شەریفی جورجانی) (السيد الشريف الجرجاني)، ئیتر لە(سەییدی شەریف) ـەوە هەمو نوسخەکان یەك دەگرنەوە، بەڵام تا دەگاتەوە بەناوبراو پەشێوی وتێکەڵی وبێشیرازەییەکی زۆر دەبینین بەشێوەیەك مرۆڤ وا لێ دەکات دەستی لێ بشوات. لێرەدا ئێمە چەند نوسخەیەك دەهێنینەوە یاد بۆ بەراورد ووەکو بەڵگەیەك:

دەقی ئەو ئیجازەنامەیەی کە (مەلا عەبدولکەریم) لە(شێخ عومەری ئیبنولقەرەداغی) ی وەرگرتوە: کاتێك مەلا عەبدولکەریم ئەو ئیجازەنامەیە لە(ڕۆژگاری ژیانم) دا کە ئۆتۆبایۆگرافیایەکی خۆیەتی، دەنوسێتەوە؛ بەدو جۆر دایرشتوەتەوە، یان بڵێین لەدو ڕێگەوە هێناویەتی، کە خۆی دەڵێت ئەوە دەقی نوسراوی (ئیبنولقەرەداغی) ی ماموستایەتی:

ڕێگەی یەکەم:

(ژمارە ١) عمر ابن القرداغي ـ محمد نجيب القرداغي ـ الشيخ حسن ـ محمد فيضي الزهاوي ـ محمد بن الرسول ـ صالح التلنباري ـ صالح أفندي الحيدري ـ المولى إسماعيل ـ صبغة الله أفندي الحيدري الحسين آبادي ـ والده إبراهيم بن حيدر ـ والده حيدر بن أحمد ـ والده أحمد بن حيدر ـ والده حيدر الأول ـ زين الدين الكردي البلاتي ـ نصر الله الخلخالي ـ جمال الدين الشيرازي ـ ميرزاجان الشيرازي ـ جمال الدين محمود الكشنكاري ـ جلال الدين الدواني ـ السيد شريف الجرجاني ـ مبارك شاه البخاري ـ قطب الدين الرازي ـ العلامة الشيرازي ـ عمر الكاتبي القزويني ـ فخر الدين الرازي ـ الغزالي ـ إمام الحرمين عبد الملك الجويني ـ أبو طالب المكي ـ أبو عثمان المغربي ـ أبو عمرو الزجاجي ـ جنيد البغدادي ـ السري السقطي ـ معروف الكرخي ـ أبو سليم داوود الطائي ـ حبيب العجمي ـ الحسن البصري ـ علي ابن أبي طالب ـ الرسول ـ جبريل ـ الله.

ڕێگەی دووەم:

(ژمارە ٢) عمر ابن القرداغي ـ محمد النوري القيصري ـ السيد مصطفى الألبستاني ـ أحمد المرعشي ـ محمد المرعشي ـ حسن الجريدي الشهير بالسياهي ـ المولى عبد النافع ـ أبو بكر محمد المرعشي المدعو "ساجقلي زاده" ـ حمزة أفندي الدراوندي ـ محمد أفندي ـ علي الكوراني ـ أبدال الجزري ـ أحمد منجل ـ ميرزاجان الشيرازي ـ جمال الدين محمود الكشكناري ـ جلال الدين الدواني ـ والده سعد الدين محمد الدواني ـ السيد الشريف الجرجاني ـ مبارك شاه البخاري ـ قطب الدين الرازي ـ العلامة الشيرازي ـ عمر الكاتبي القزويني ـ فخر الدين الرازي ـ الغزالي ـ إمام الحرمين الجويني ـ أبو طالب المكي ـ أبو عثمان المغربي ـ أبو عمرو الزجاجي ـ جنيد البغدادي ـ السري السقطي ـ معروف الكرخي ـ داوود الطائي ـ حبيب العجمي ـ حسن البصري ـ علي ابن أبي طالب ـ الرسول ـ جبريل ـ الله.

بڕوانە: دەستنوسی: ڕۆژگاری ژیانم. لل. ٨١، ٨٢. لەنێو: سەدەیەك تەمەنی نورین. لل. ٧٧، ٧٨.

ئینجا ئەمەش زنجیرەی ئەو ئیجازەنامەیەیە کە مەلا عەبدولکەریم بەخشیویەتی بەمەلا (محمد محروس المدرس الأعظمي) کە بەخەتی (ئومێد محەممەد عەلی قەرەداغی) نوسراوەتەوە:

(ژمارە ٣) عبد الكريم المدرس ـ عمر ابن القرداغي ـ نجيب القرداغي ـ حسن القرداغي ـ محمد فيضي الزهاوي ـ محمد بن الرسول ـ صالح التلنباري ـ صالح أفندي الحيدري ـ المولى إسماعيل ـ صبغة الله الحيدري الحسين آبادي ـ والده إبراهيم بن حيدر ـ والده حيدر بن أحمد ـ والده أحمد بن حيدر ـ والده حيدر الأول ـ زين الدين البلاتي ـ نصر الله الخلخالي ـ جمال الدين الشيرازي ـ ميرزاجان الشيرازي ـ جمال الدين محمود الكشنكاري ـ جلال الدين الدواني ـ السيد شريف الجرجاني ـ مبارك شاه البخاري ـ قطب الدين الرازي ـ العلامة الشيرازي ـ عمر الكاتبي القزويني ـ الغزالي ـ إمام الحرمين الجويني ـ أبو طالب المكي ـ أبو عثمان المغربي ـ أبو عمرو الزجاجي ـ جنيد البغدادي ـ السري السقطي ـ معروف الكرخي ـ أبو سليم داوود الطائي ـ حبيب العجمي ـ الحسن البصري ـ علي ابن أبي طالب ـ الرسول ـ جبريل ـ الله.

ئەمەش نمونەیەکی ترە کە ئیجازەنامەیەکە مەلا (عەبدولەجیدی سنەیی) لەمەلا (حسەین صەبریی پشدەری) ی وەرگرتوە:

(ژمارە ٤) حسين صبري البشدري ـ محمد فيضي الزهاوي ـ محمد الصاوجبلاغي ـ صالح أفندي التلنباري ـ ملا إسماعيل ـ صبغة الله الحيدري ـ والده حيدر الحيدري ـ والده أحمد بن حيدر ـ زين الدين الكردي البلاقي ـ نصر الله الخلخالي ـ جمال الدين الشيرازي ـ جلال الدين محمد بن أسعد الدواني ـ محيي الدين الكشكتاري ـ السيد الشريف الجرجاني ـ مبارك شاه البخاري ـ قطب الدين الرازي ـ العلامة الشيرازي ـ الكاتب القزويني ـ فخر الدين الرازي ـ الغزالي ـ إمام الحرمين الجويني ـ أبو طالب المكي ـ أبو عثمان المغربي ـ أبو عمرو الزجاج ـ جنيد البغدادي ـ السري السقطي ـ معروف الكرخي ـ داوود الطائي ـ حبيب العجمي ـ الحسن البصري ـ علي ابن أبي طالب ـ الرسول ـ جبريل ـ الله.

هەروەها ئەمەش زنجیرەی ئیجازەنامەیەکی ترە کە هەمان مەلا (عەبدولەجیدی سنەیی) لەمەلا (سەعید عەبدولقادر نەقشبەندی) ی وەرگرتوە:

(ژمارە ٥) سعيد بن عبد القادر النقشبندي ـ محمد فيضي الزهاوي ـ محمد الساوجبلاغي ـ صالح التلبناري ـ الشيخ إسماعيل ـ صبغة الله الحيدري ـ والده إبراهيم الحيدري ـ والده حيدر الحيدري ـ والده أحمد بن حيدر ـ زين الدين الكردي البلاتي ـ نصر الله الخلخالي ـ جمال الدين الشيرازي ـ جلال الدين محمد بن أسعد الدواني ـ محيي الدين الكشكناري ـ السيد الشريف الجرجاني ـ مبارك شاه البخاري ـ قطب الدين الرازي ـ العلامة الشيرازي ـ الكاتب القزويني ـ فخر الدين الرازي ـ الغزالي ـ إمام الحرمين عبد الملك الجويني ـ والده محمد يوسف الجويني ـ أبو طالب المكي ـ أبو عثمان المغربي ـ أبو عمرو الزجاج ـ جنيد البغدادي ـ السري السقطي ـ معروف الكرخي ـ أبو مسلم داوود الطائي ـ حبيب العجمي ـ حسن البصري ـ الرسول ـ جبريل ـ الله.

لێرەدا خۆم دەبوێرم لەباسی سەرەتای ڕێگەی دووەمی ئیجازەکەی (ئیبنولقەرەداغی) (ژمارە ٢)، واتە لە (محمد النوري القيصري) ـەوە هەتا (أحمد منجل) ی پێش (میرزاجان الشيرازي)، چونکە زانیاری لەسەر پیاوانی ئەم بەشە لەزنجیرەکە زۆر دەگمەنە وجگە لەوەش بەشێك نین لەزنجیرەی ئەو ئیجازەنامەیەی کە باوە. بۆیە لە(میرزاجان الشيرازي) ـەوە دەست پێ دەکەم بۆ ژمارە ٢.

ئینجا سەرەتا بەخێرایی ئاماژە بۆ هەندێك هەڵەی نوسینەوە لەم پێنج نوسخەیەدا دەکەین:

لە ژمارە ١ و٣ دا لەبریی (السيد الشريف) نوسراوە (السيد شريف). لەهەر پێنجیاندا لەبریی (الجنيد البغدادي) نوسراوە (جنيد البغدادى). لە٢ و٥ دا لەبریی (الحسن البصري) نوسراوە (حسن البصرى). لە٤ و٥ دا لەبریی (أبو عمرو الزجاجي) نوسراوە (أبو عمرو الزجاج). لە١ دا لەبریی (الكشكناري) نوسراوە (الكشنكاري)، لە٤ یشدا لەبریی نوسراوە (الكشكتاري). هەروەها هەر لە٤ دا لەبریی (زين الدين البلاتي) نوسراوە (زين الدين البلاقي). لە٤ و٥ دا لەبریی (الكاتبي القزويني) نوسراوە (الكاتب القزويني). لە٥ دا لەبریی (أبو سليم داوود الطائي) نوسراوە (أبو مسلم داوود الطائي). هەروەها لە١ دا لەبریی (أحمد المنجلي) بەهەڵە نوسراوە (أحمد منجل)! (بەڵکو بەپێی زانیاریەکانی "موحەممەد ئەمینی موحیببی" لە"خلاصة الأثر" دا دەبێت بوترێت: مەلا ئەحمەدی موجەلی، نەك مونجەلی. بەڵام مەلا عەبدولکەریم نوسیویەتی: أحمد منجل!). ئەمانە جگەلەوەی لە٥ دا لە (الحسن البصري) ـەوە ڕاستەوخۆ دەیگەیەنێتەوە بەپێغەمبەر. ئەم هەمو هەڵەیە لەپێنج نوسخەی تایبەتی وسەرەکیدا. ئەمانە هەڵەی گەورەن بۆ ئیجازەنامەی عیلمی(!)، بەتایبەتی کە هەڵەی (سەنەد) یشن! ئەمە بۆ خۆی حەیاچونە! ئەگەر مەلای کورد ئەم سەنەدە تەنها وبچوکەی بەرێكوپێکی پێ ئەدا نەکرێت؛ ئیتر چ متمانەیەکی پێ دەکرێت؟!

ئینجا لێرەوە جیاوازی وتێکەڵی وپەشێویەکانی ئەم پێنج نوسخەیە دەستنیشان دەکەین. بۆ ئەم بەراوردەیش لە(محمد فيضي الزهاوي) ـەوە دەست پێ دەکەین کە سەرەتایەکی هاوبەشی ئیجازەنامەکانی ژمارە (١ ـ ٣ ـ ٥) ـە، بۆ ئیجازەنامەی ژمارە (٢) یش لە (میرزاجان) ـەوە دەست پێ دەکەین:

ژمارە (١ ـ ٣ ـ ٥): لە(محەممەد فەیزی زەهاوی) ـەوە بەهاوبەشی دەست پێ دەکەن، ئەو چوار نوسخەیە دەڵێن: ئەویش لە("محەممەدی کوڕی ڕەسوڵ" ی سابڵاخی) ـەوە، ئەویش لە (صالح التلنباري) ـەوە، ئینجا چوارەکە جیا دەبنەوە: ١ و٣ دەڵێن: ئەویش لە (صالحی حەیدەری) ـەوە، ئەویش لە (مەلا ئیسماعیل) ـەوە، بەڵام ٤ و٥ ڕاستەوخۆ دەڵێن: لە(مەلا ئیسماعیل) ـەوە! جا ئیتر (صالحی حەیدەری) یان لە١ و٣ دا زیادەیە، یان لە٤ و٥ دا کەوتوە. ئینجا چوارەکە دەڵێن: مەلا ئیسماعیل لە(صیبغەتوڵڵای حەیدەری) ـەوە، ئینجا دیسان ناکۆك دەبن: ١ و٣ و٥ دەڵێن: صیبغەتوڵڵا لە (ئیبراهیمی حەیدەری) ی باوکیەوە، ئەویش لە(حەیدەری حەیدەری) ی باوکیەوە، بەڵام ٤ لەصیبغەتوڵڵاوە باز دەدات بۆ (حەیدەری حەیدەری) وناوی ئیبراهیمی حەیدەری ناهێنێت، بەڵکو حەیدەری حەیدەری دەکات بەباوکی صیبغەتوڵڵا لەبریی ئیبراهیمی حەیدەری. ئینجا چوارەکە دەڵێن: حەیدەری حەیدەری لە (ئەحمەدی حەیدەری) ی باوکیەوە. دیسان لێرەوە ناکۆك دەبن: ١ و٣ دەڵێن: ئەحمەدی حەیدەری لە (حەیدەری یەکەم) ی باوکیەوە ئەویش لە(زين الدين البلاتي) ـەوە، بەڵام ٤ و٥ لەئەحمەدی حەیدەریەوە باز دەدەن بۆ زەینوددینی بەلاتی وباسی حەیدەری یەکەم ناکەن. ئینجا چوارەکە دەڵێن: زەینوددینی بەلاتی لە(نەصروڵڵای خەلخالی) ـەوە، ئەویش لە(جەمالوددینی شیرازی) ـەوە. ئینجا لێرەوە ئیجازەنامەی ژمارە ٢ یش دەبێتە زنجیرەی هاوبەش لەگەڵ ئەوانی تردا، بەڵام ئیتر لێرەوە پێنجەکە پەشێوی وتێکەڵییەکی زۆریان تێ دەکەوێت: ١ و٢ و٣ دەڵێن: جەمالوددینی شیرازی لە(میرزاجانی شیرازی) ـەوە، ئەویش لە(جەمالوددین مەحمودی کوشکەناری) ـەوە، ئەویش لە(جەلالوددینی دەووانی) ـەوە، ئەویش لە(سەییدی شەریفی جورجانی) ـەوە. بەڵام ٤ و٥ جگەلەوەی ناوی (میرزاجان) نابەن نازناوی (کوشکەناری) لە (جەمالوددین) ـەوە دەگۆڕن بۆ (موحییددین) وجگەلەوەش (کوشکەناری) و(دەووانی) پاشوپێش دەکەن، بۆیە دەڵێن: جەمالوددینی شیرازی لەجەلالوددینی دەووانیەوە، ئەویش لەموحییددینی کوشکەناریەوە، ئەویش لەسەییدی شەریفی جورجانیەوە!! ئینجا پێنجەکە لەسەییدی شەریفەوە ڕێك دەکەونەوە ودەڵێن: سەییدی شەریف لە(موبارەك شاهی بوخاری) ـەوە، ئەویش لە(قوطبوددینی ڕازی) ـەوە، ئەویش لە(عەللامەی شیرازی) ـەوە، ئەویش لە(کاتیبیی قەزوینی) ـەوە، ئینجا دەڵێن: ئەویش لە(فەخرودینی ڕازی) ـەوە، ئەویش لە(غەزالی) ـەوە، تەنها ئیجازەنامەی ژمارە ٣ نەبێت کە ڕاستەوخۆ باز دەدات بۆ غەزالی وناوی فەخری ڕازی نابات. ئینجا لەغەزالیەوە هەر پێنجیان ڕێك دەکەونەوە: غەزالی لە(ئیمامی حەرەمەین) ـەوە، ئەویش لە(ئەبو طالیبی مەککی) ـەوە، ئەویش لە(ئەبو عوثمانی مەغریبی) ـەوە، ئەویش لە (ئەبو عەمری زەجاجی) ـەوە، ئەویش لە(جونەیدی بەغدادی) ـەوە، ئەویش لە(سەریی سەقەطی) ـەوە، ئەویش لە(مەعروفی کەرخی) ـەوە، ئەویش لە(داوودی طائی) ـەوە، ئەویش لە(حەبیبی عەجەمی) ـەوە، ئەویش لە(حەسەنی بەصری) ـەوە، ئینجا دەڵێن: ئەویش لە(عەلیی کوڕی ئەبو طالیب) ـەوە، ئەویش لە (پێغەمبەر) ـەوە، تەنها ٥ نەبێت کە لەحەسەنی بەصریەوە باز دەدات بۆ پێغەمبەر. ئینجا پێنجەکە ڕێك دەکەونەوە ودەڵێن: پێغەمبەر لەجیبریلەوە، ئەویش لەخواوە!

♦ دڵسۆز حەمە

پاساوی توندوتیژی بۆ توندوتیژی

لەگەڵ ئەوەی شەرعیەتدان بە فرەژنی وبەیاساییکردنی پۆلۆگامی وەکو فۆرمێکی کۆن و پریماتیڤی هاوسەرگیری ،بۆ خۆی یاسایەکە هەڵگری ناوەڕۆکی پڕ توندوتیژی وبەرجەستەکردنی عەقلیەتی بە مێگەل تەماشاکردنی ژن و،بە شتومەککردنی ژن وپێشێلکردنی تەواوی بونیادی ئینسانی وکەرامەتییێتی ،داماڵینێتی لەبەهای سروشتی خۆی وەکو مرۆڤێکی کامڵ وسەربەخۆ ، شەرعیەتدان بە هارسەرگیری پیاوێك لەگەڵ زیاد لە ژنێکدا ،لە کۆمەڵگایەکی وەك ئەوەی ئێمە کە کۆمەڵگایەکە تاسەرئێسقان فەرهەنگی پاتریارك ودەستئاوەڵایی نێر بەسەر مێدا هێندە بەهێز وبێلێپرسینەوەیە ،هێندە شەرعیەتی کۆمەڵایەتی هەیە ،کە دەبینین ، شەرعیەتی ئەو دەسەڵاتەو چەمکە ئەخلاقی وسنورە قەدەغەکراوەکانیەتی کە ڕۆژانە جەستەی دەیان ژن دەکاتە خەڵتانی خوێن ،دەیانی دی بە جۆرێکی دی دەبنە قوربانی و ڕوبەڕی مەرگی لەسەرخۆ دەبنەوە ،ئەمە جگە لەوەی لە کۆی گشتیدا چارەنوسی زۆربەی ژنان بە پێی ئەو شەرعیەتە پاتریارکیە لەدەستی خۆیدا نیە ،هەرئەم یاسا نەنوسراوەشە کە هەزاران کچی منداڵ وهەرزەکار بە بڕیاری باوك وبرا خێزان بەگشتی لە خوێندن مەحروم دەکرێن ،چارەنوسیان ،شێوەی ژیان وسنوری جوڵەو هەڵسوکەوتیان ، ،مێردکردن و هەڵبژاردنی دوارۆژیان ،وەکو هەرکۆیلەیەکی سەدەی هەڤدە وهەژدە خۆی خاوەنی بڕیاری ژیان وچارەنوسی خۆی نیە ، لە سفیرێکی وەها نابەرابەر ونایەکسان ونامرۆڤانەدا کە فەرهەنگی پاتریارك بەرهەمی هێناوە ،هەمانکات بۆ خۆی ئەو سفیرەش بەرهەمی فەرهەنگی پاتریارکی خۆیەتی کە فاکتەرەکانی نەریت ونزمی هۆشیاری گشتی وئایین وهەژاری ونزمی باری ئابوری ڕۆڵی سەرەکیان هەیە لە ڕاگرتن و دەسەلاتپێدانیدا ،لە سفیرێکی ئاوەهادا ،شەرعیەتدان بە فرەهاوسەری بۆ پیاو ،درێژەی هەمان ئەو سفیرە نایەکسان و هەلاواردن وجیاکاریەیە کە فەرهەنگی پاتریارکی لە کۆمەڵگای ئێمەدا بەرهەمی هێناوە ،شەرعیەتدانە بە ڕویەك لە ڕوەکانی توندو تیژی وچەوساندنەوەی ژنان ،دیدی بە مێگەل تەماشاکردنی ژنان لەم پرۆژەیەدا بە چەندان شێوە سوکایەتی وبێحورمەتی بە بەهای مرۆڤانەی ژن کردوە ،هەر لەسەروبەندی قەبوڵکردنی فۆرمی گشتی یاساکە تادەگاتە مەرجەکانی ،ئینجا پاساوەکانیشی ،هەریەك لەوانە لەسەربنەمای بە کەم تەماشاکردنی ژنان و بریندارکردنی کەرامەت وبەهای ئینسانی بیناکراوە ،کە من زیاتر لەسەر پاساوەکان دەوەستم ،چونکە مەرجەکان هێندە کۆمیدی وساختەو بێمانان ،هێندە فێلێکی ئاشکرایە لە ماف وعەدالەتی کۆمەڵایەتی کە دەتوانین بڵێین ئەمە ڕونترین بەڵگە بو بۆ پیشاندانی ڕوی پاتریارکی ودواکەوتویی سیستەمی سیاسی لە وولاتی ئێمەدا کە بە دڵ خەون بە دیموکراسیەوە دەبینێت وخۆی وەها نیشان دەدات ،بەڵام بە عەقڵ لە ئایین ونەریت وفەرهەنگی پاتریارك وخێڵەکیدا هەردوقاچەکانی چەقیون ، پاساوەکانی یاسای فرەژنی لە میکانیزمی دەرکردنی یاساکەو مەرجەکانی گەلێك ئازاراوی تر وپڕی لە سوکایەتیکردن و دیدی بە شتومەککردنی ژنانە ، پاساوی بێوەژن وقەیرەکچ !! بەو مانایەی یاسای فرەژنی بۆ فراوانترکردنی بازاری ساغکردنەوەو سەرفکردنی ژنانی بێمێرد وکچانی بەتەمەن وشونەکردون ،

کە ئەمە لە ڕوی کۆمەڵایەتی ولە ڕوی ئەخلاقی ومرۆڤایەتیشەوە ،قسەکردنە بەناوی توێژێکی کۆمەڵایەتیەوە ،قسەکردنێك کە لە بەهای ئینسانیان دێنێتەخوار هەمانکات زیادەڕۆییە بۆسەر پریڤاتی ئەوان ،مرۆڤ وەختێ دەگاتە دەزگایەکی وەکو پارلەمان لانی کەم دەبێت لە ڕوی هۆشیاری وهەستی مرۆڤایەتی وئسوڵی کۆمەڵایەتی لەوە تێبگات کە هەمو مرۆڤێك پریڤات و سنوری تایبەتی خۆی هەیە ،دەردی کوشندەی کۆمەڵگای ئێمەو زۆربەی کۆمەڵگا نەریتی ودواکەوتوەکان ،نەزانین ونەدیتن ودانەنانە بەو پریڤات وسنورەدا ،بەڵکو ئەم فەرهەنگانە لەسەر سڕینەوەی تاك وتێکوپێکشکانی گیانی تاك ڕەوی وسەربەخۆبونی مرۆڤ وسەندنەوەی ئازادیەکانی بیناکراوە ،بە تایبەتی ئەو تاکە ئەگەر مێ بێت ،بەڵکو هیچ دونیابینی ئەخلاقیی کۆمەڵایەتی ئێمە لەسەر دوپایەی سەرەکی هاڵسوکەت لەگەڵ ژنەکاندا دەکات ،گومان وجەستە ،جەستەی ژن هێندە کۆدێکی ئەخلاقی گرنگ وهەستیار وئاڵۆزە کە هەڵگر وکورتکراوەی هەمو کۆدەکانی ترە ،ئەم دیدە جەستەییە ،لە کۆمەڵگایەکدا کە پیاوی ماڵ هەمیشە بانگەشەی داپۆشین و پارێزگاریکردنی دەکات ،پیاوی دەرەوەی ماڵ ،هەمیشە هەوڵی هەڵماڵین ودەستخستنی دەدات ،لەم دواڵتیە ئەخلاقیەی کۆمەڵگای ئێمەدا ،گومان هەمیشە بەرەنجامێکی ئامادەیە ،هەربۆیە پیاوێك لە پێگەی (مێرد)دا ،لە دیدی گشتی کۆمەڵایەتی ئێمەدا بە پلەی یەك زامنکردنی پێگەیەکی کۆمەڵایەتی سەلامەت و وەرگرتنی شوناسێکی کۆمەڵایەتیە بۆ ژن ،نەك پێکەوەنانی خێزان وپێکەوەگرێدانی دوروح لە عەشق وخۆشەویستیدا ،هەربۆیە ژنانی بێمێرد (بێوەژن) ،کچانی قەیرە دەبنە خەمی پارلەمان و دەبنە بەهانەش بۆ پاساوی یاسای بە مێگەڵ کردن ،ئەمە جگە لەوەی کە کۆمەڵگا وئەندامانی پارلەمان وهەمو کەسێکی ئاسایی دەزانێت ،وەختێك پیاوەکان بڕیاری ژنی دوەم وسێهەم دەدەن ،ئەوە ئەو دو جۆرە کاندیدانە ناگرێتەوە کە پارلەمان پێشنیاری کردون ، هێندەشمان تاقیکردنەوەی ئەو سەرکردەسیاسیانەمان لە پێشچاوە کە بەهەمو هەستی قوڵی نیشتمانی ودڵسوتاویان بۆ ئەنفال وژنانی شەهید ،نەمانبینی لەو لەشکرە ژنهێنەرانە کەسێك ژنێکی ئەنفال یان ژنە شەهیدێك یان کچێکی قەیرەش مارەکاتەوە ،چجای ئەگەر پیاوێکی ئاسایی بێت وهەستی نیشتمانی وهۆشیاری ،وەکو ئەو سەرکردە مەزنانە بەرز نەبێت !!،ژنانی بێوەژن وکچانی قەیرە ،نەك هەر شتومکەك نین وعەللاگە نین کە بیانوەکانیان پێدا هەڵواسن ،ژنانی بێوەژن ، وەك هەر مرۆڤێکی دی خاوەنی کەرامەت وهەست وهۆش وبەرپرسیارێتی خۆیەتی ،قوربانی ئەو گەمە سیاسیانە بون کەدەیان شەڕی نارەوای هەڵگیرسان لەوانەش شەڕی ناوخۆ ،ئێستاش دوای شکانی دڵیان وهەتیوکەوتنی منداڵەکانیان ،بەو بەهانەیەش کەرامەتیان دەشکێندرێت ،کچانی قەیرە ،شتومەك نین ، لەبەر نەبونی مێرد وشوناسێکی پیاوانە لە ژیانیدا مانای ئەوە نیە کە مرۆڤێکی بێدەسەڵات وگوناح وبێبەش وتێکشکاوە لە ناخدا ،کە بە نیوە یان چارەکە پیاوێك ڕازی بێت ،دیدی کۆمەڵگای ئێمە بۆ کچی قەیرە لە ترسناکترین و توندوتیژترین دیدە بۆ ئینسان ،زۆرێك لەو کچانە ،لەبەر هۆشیاری بەرزی خۆیان ،ڕێکەوتەکانی ژیان ،بڕیار وڕاستگۆیی خۆیان لەگەڵ خۆیاندا مێردیان نەکردوە و بە هەمو چارەنوسێك ڕازی نەبون ،بەکارهێنانی ئەوان بۆ پاساوی یاسایەکی شەرمهێنەر خاڵێکی شەرمهێنەرترە ، گرفت لە زۆری بێوەژن وقەیرەکچاندا نیە وەکو دەسەڵات وهەندێك لێپرسراو بە هۆشیاریەکی سادەوە پێمان دەڵێت ، گرفتەکە لە خیتابی سیاسی دەسەڵاتدایە لە هەمبەر دیموکراسی وئازادی وماناکانی مرۆڤی ئازاد ،لە هەمبەر بەرهەمهێنانی فەرهەنگی دیموکراسی وبیناکردنی کۆمەڵگای ئازاد ، گرفت لە بەرنامەی سیاسی وستراتیژی دەسەڵاتدایە بۆ بیناکردنی خێزان وبیناکردنی مرۆڤ ،گرفت لە واقیعێکی کۆمەڵایەتی و ئابوری وفەرهەنگیدایە کە هۆکاری سەرەکی دەسەڵات خۆیەتی ،گرفت لە ناعەدالەتی کۆمەڵایەتی وبەڕێوەبردنی خەمساردانەی کۆمەڵگایەکە کە سەرلەنوێ پێویستی بە بیناکردنەوەی ئینسان هەیە ،گرفت لەو سیستەمە ئیداریەدایە کە دەیان فیگەری کۆڵەوار ونەخوێندەوار وبێئاگا وکۆنەپەرستی هەڵداوەتە شوێنی هەستیاری وەکو پارلەمان وناوەندەکانی بڕیار ، لە ئازادی وسفیری پەیوەندی ئینسانی ودابینکردنی ژیانی ئابوری باشدا ،فەرهەنگێکیش نامێنێ بەناوی بێوەژن وقەیرەکچ ،ئەوەی دەمێنێ ،پێویستی مرۆڤەکانە بە حورمەت وخۆشەویستی ،ئەوکاتیش ، هەرحورمەت وخۆشەویستی ژن وپیاوە بۆ یەکتر کە ئەو وهەمی ((فرهاوسەری) و(عەدالەت) بە درۆ دەخاتەوە ، ئەو یاسایانە ،بەلایەك شانخاڵیکردنەوەی دەسەڵاتە لە تەنگژەکانی کۆمەڵگا ودڵرازیکردنی هەندێك لایەنی کۆنەپەرست ،بەلایەکی دی جەوهەری ڕاستەقینەی دیدی دەسەڵات خۆیەتی لەهەمبەر ژن ومافەکانی .